

Előszó

Thomas Mannt mint „az európai civilizáció megtestesülését” mutatták be Roosevelt elnöknek. Mann nem is tiltakozhatott volna. Mint Rob Riemen meghitt tiszteletadásában rámutat, nem sok olyan vonása volt e veszélyeztetett civilizációnak, amelyet Mann ne testesített volna meg, ne fejezett volna ki. Bár érzékenysége és látásmódja mélységesen német volt, Mann lenyűgöző munkáihoz nem csak a görög és latin klasszikusokból, a Biblia hömpölygő áramából, az európai irodalomtörténetből és zenetudományból merített, hanem – számos éleslátó esszéjében – az orosz regény és dráma mestereiből is. Ahogy Goethe – az író örök modellje és bizonyos értelemben titkos vetélytársa –, Thomas Mann is *Weltliteratur*ról, világirodalomról beszélt, azt méltatta: Riemen ezt

az egyetemességet a középpontból kiindulva idézi meg. A katasztrófa bekövetkeztekor Thomas Mann nem is tehetett volna mást, mint hogy – Luther, Goethe és Nietzsche tragikus árnyékában – megalkossa a *Doktor Faustust*; vélhetően az egyetlen olyan regényt, amely összemérhető a téma dimenzióival.

Bárhogy is, Rob Riemen rendkívüli hitelességét és a Nexus Intézet eszményeit éppen az a személyes humanizmus élteti, amelynek talán Thomas Mann volt az utolsó teljes jogú letéteményese. Riemen ezt a humanizmust értékek komplex rendszerével azonosítja. Felvetése szerint nemcsak az *idő* fogalma megkerülhetetlen, de az időre való emlékezés is; amint a *József és testvérei* híres nyitómondatában olvashatjuk, mély-séges mély a múltnak kútja. Mann olyan rendet állít fel, amelyben ideje van a gondolkodásnak, öntudatunk művelésének és Erósz misztériumának (a *Halál Velencében* például felfogható egyetlen, a felfüggesztett időről való elmélkedésként). A szókratészi és platóni filozófiai-politikai forrásokból táplálkozó klasszikus humanista értékek a szellem valóságát részesítik előnyben. Töretlenül bíznak az emberi szellem mindig tökéletlen, de szün-

lenül, nemcsak a személyes szenvedéssel – Mann varázslatos krónikása a betegségnek –, hanem a barbárság vissza-visszatérő hullámaival való szembesülésben is jelenvaló erejében. Riemen Mann napi alkotói rutinját e helyzetek előterében ábrázolja követendő, emblematikus példaként.

A humanista értékek feltárása és érvényre juttatása egyének számára, legyenek bár géniuszok, elérhetetlen. Ehhez az kell, amit a beszélgetés művészetének nevezhetnénk, a kifejezés legmélyebb értelmében. Riemen az általa Kirsten Walgreenel együttműködésben létrehozott és vezetett Nexus Intézetben csakúgy, mint e három esszében, a társalgást helyezi a középpontba. Lenyűgözi őt a párbeszéd, és tisztelettel tekint azokra a gyakran rejtve maradó folyamatokra, melyek az ellenvélemények ütköztetéséből éleslátást formálnak. Emlékezetében élénken élnek Szókratész dialógusai és szümpozionjai, de Mann *Varázshegyének* utánozhatatlan intellektuális és affektív vitái is. Amíg a nyelv szabad, amíg beszélgethetünk egymással, van esélye a civilizált viselkedésnek és az igazságra törekvésnek.

A humanista értékek ellen ma összeesküdött erők sokfélék. Amint Riemen a legutolsó, egyben

legmegrázóbb esszéjében drámai módon láttatja, a magas kultúra és a felvilágosult illem nem nyújtott védelmet a totalitárius barbársággal szemben. És csakugyan: kiemelkedő gondolkodók és művészek szegődtek a barbárság csatlósául. Nem egyértelműen pozitív kicsengésű, hogy a jelenlegi politikai demokratizáció, az oktatás egyenlőségre törekvő kiegyensúlyozása és a tömegtájékoztatás uralkodó szerepe a *szellem nemességének* Thomas Mann képletében őrzött elitizmusa ellen szól. Nem tudhatjuk bizonyosan, hogy a Rob Riemen által képviselt kiválóság kritériumai hogyan, milyen kontextusban teljesezhetnek ki. Úgy tűnik, jelenleg a legnagyobb szellemi energiák a természettudományokra és a technológiára összpontosulnak, és ezek olyan emberi törekvések, amelyek gyökeresen különböznek a humanizmuséitól. Mostani világunk Galilei és Darwin világa. A Logosz világa, amelyet ez a három szöveg aggódommal telve ünnepel, egyre zsugorodik.

Ez persze nem csorbítja, nem is cáfolja Rob Riemen gondolatait. Hiszen ő már a hajnalhasadás előtt hisz a világosságban.

George Steiner